

ZLOSTAVLJANJE I ZANEMARIVANJE DJETETA U PORODICI - PORODIČNOPRAVNI I KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT¹

Sažetak: Polazeći od međunarodnih dokumenata o zaštiti ljudskih prava i prava djeteta, autorice u radu analiziraju bosanskohercegovački pravni okvir uređenja pitanja zaštite djece od zlostavljanja i zanemarivanja u porodičnom okruženju. Unatoč brojnim međunarodnim i domaćim pravnim aktima u kojima se afirmiraju prava djeteta i obaveza njihove posebne zaštite, prisutnost zlostavljanja ili zanemarivanja djece od strane roditelja, staratelja ili drugih članova porodice u praksi potvrđuju različiti izvještaji nadležnih tijela i organa koji se u svojoj praksi susreću sa ovom problematikom, kao i izvještaji nevladinih organizacija koje se bave promocijom i zaštitom dječijih prava. Uz to poseban problem predstavlja tzv. „tamna brojka“ počinjenih krivičnih djela koja često ostaju neotkrivena. Naučna obrada zlostavljanja i zanemarivanja djeteta u porodici se u ovom radu temelji na analizi porodičnog i krivičnog zakonodavstva i prakse. Sveobuhvatnom analizom porodičnopравnih mjera i krivičnih djela zlostavljanja i zanemarivanja djeteta, autorice nastoje utvrditi njihov ukupni doprinos stvarnoj zaštiti djeteta u porodici, stepen njihove međusobne usklađenosti, identificirati moguće razloge raskoraka između proklamovane i kodifikovane zaštite prava djeteta i prisustva različitih vidova zlostavljanja i zanemarivanja, te ponuditi prijedloge za poboljšanje ili unaprijeđenje sistema zaštite djeteta kroz relevantni pravni okvir, kao i kroz njegovu primjenu u praksi.

Ključne riječi: prava djeteta, zanemarivanje djeteta, oduzimanje roditeljskog staranja, tjelesno kažnjavanje, nasilje nad djetetom, Konvencija o pravima djeteta.

1. Uvod

Pravo djeteta na zaštitu svih oblika nasilja, zlostavljanja, zanemarivanja i zloupotrebe jedno je od temeljnih prava proklamovanih odnosno garantovanih nizom međunarodnih deklaracija i konvencija. Od najvećeg značaja je svakako Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta² (u daljem tekstu: KPD) budući

1 Rad je nastao u okviru projekta „Utjecaj pandemije Covid – 19 na nasilje u porodici“ koji implementira Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru uz podršku Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke.

2 Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta usvojena je 20. novembra 1989. godine na 44. Zasedanju Generalne skupštine Ujedinjenih naroda, a stupila je na snagu 2. juna 1990. godine (dostupna na: http://www.unicef.org/bih/ba/Konvencija_o_pravima_djeteta.pdf, pristup 20. 9. 2020.)

da je u najvećoj mjeri doprinijela afirmaciji dječijih prava na međunarodnom planu. Pravni okvir zaštite djece u Bosni i Hercegovini zasniva se na ustavnom načelu zaštite djece. Ustav Bosne i Hercegovine³ na ovo načelo upućuje posredno, upravo putem međunarodnih pravnih dokumenata za zaštitu ljudskih prava, normirajući da oni imaju snagu ustavnih odredbi, odnosno predviđajući da pojedini dokumenti imaju prednost u primjeni nad zakonima.⁴ Iz toga proizlazi direktna primjena standarda ljudskih prava. Ustav Federacije Bosne i Hercegovine⁵ u katalogu ljudskih prava i osnovnih sloboda također predviđa pravo porodice i djeteta na zaštitu⁶, odnosno Ustav Republike Srpske⁷ normira pravo djeteta na posebnu zaštitu i brigu roditelja. Jasno je da su roditelji djeteta primarni adresati obaveze zaštite djece od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja, kako izvan tako i u porodičnom okruženju. Unatoč brojnim međunarodnim i domaćim pravnim aktima u kojima se afirmiraju prava djeteta i obaveza njihove posebne zaštite, prisutnost zlostavljanja ili zanemarivanja djece od strane roditelja, staratelja ili drugih članova porodice u praksi potvrđuju različiti izvještaji i istraživanja nadležnih tijela i organa koji se u svojoj praksi susreću sa ovom problematikom, kao i izvještaji nevladinih organizacija koje se bave promocijom i zaštitom dječijih prava. Tako se npr. u recentnom istraživanju Institucije ombudsmena za djecu Republike Srpske iz 2021. godine navodi da je samo tokom 2020. godine u ovom entitetu prijavljeno nasilje nad 784-ro djece od čega se u 32% slučajeva radilo o zanemarivanju, 37% slučajeva o psihičkom zlostavljanju, 21% slučajeva fizičkom nasilju, u 2% slučajeva o seksualnom nasilju, dok se u 8% slučajeva radilo o nekom drugom vidu nasilja.⁸ Slično istraživanje koje je provela institucija Ombudsmena za zaštitu ljudskih prava⁹ kojim je obuhvaćen period od dvije

3 Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u *Bosni i Hercegovini* i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 25/2009 - Amandman I.

4 Vidjeti čl. II, 1 i 2. Ustava Bosne i Hercegovine i Aneks I.

5 Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI i 88/2008 - Amandman CIX.

6 Vidjeti: Dio II, čl. 2, st. 1, t. J Ustava Federacije Bosne i Hercegovine; čl. 36, st. 1. i 4. Ustava Republike Srpske.

7 Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 73/2019 - odluka US BiH.

8 Ombudsmen za djecu Republike Srpske, Poseban izvještaj Nasilje nad djecom u porodici, Banja Luka, 2021 (<http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Poseban%20izvjestaj%20nasilje%20nad%20djecom%20u%20porodici.pdf>, 13. 9.2022), str. 6 - 9.

9 Jukić, Lj. Mitrović, J. Džumhur, *Zabrana fizičkog kažnjavanja djeteta u Bosni i Hercegovini (Specijalni izvještaj)*, Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovini, Banja Luka, 2019, https://www.ombudsmen.gov.ba/documents/obudsmen_doc2019120514261316bos.pdf, 4. 9. 2022.

godine (2017 – 2019), je pokazalo da su u navedenom periodu u Federaciji BiH¹⁰ prijavljena 173 slučaja nasilja nad djecom. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je u periodičnim izvještajima o primjenu KPD u BiH, više puta ukazalo na zabrinjavajuću statistiku nasilja nad djecom u porodičnom okruženju. U Izvještaju iz 2009. godine se navodi da je ukupno trećina djece u dobi 2-14 godina (34%) bilo izloženo bar jednom obliku psihičkog ili fizičkog kažnjavanja od strane njihovih majki/staratelja ili drugih članova domaćinstva.¹¹ Prema posljednjem Izvještaju iz 2017. godine se navodi da je na temelju dostavljenih podataka nadležnih kantonalnih ministarstava zabilježeno, a prema evidencijama u centrima za socijalni rad/službama socijalne zaštite Federacije BiH, u 2014. godini 1.364, a u 2015. godini 1.083 slučaja nasilja nad djecom. Kao posebno zabrinjavajući su istaknuti podaci nasilja izvršenog nad djecom u dobi od 4 do 6 i od 7 do 14 godina.¹² Riječ je dakle o zabrinjavajućim pokazateljima, posebno kada se ima u vidu, a što se nerijetko ističe i u izvještajima centara za socijalni rad, da su službene brojke uvijek manje u odnosu na stvarni broj slučajeva nasilja koji ostaju neprijavljeni i neprocesuirani.

Stoga je naučna obrada zlostavljanja i zanemarivanja djeteta u porodičnom okruženju kroz analizu dostupnih pravnih mehanizama zaštite u domaćem pravu, usmjerena na identificiranje uzroka široko prisutnog nasilja nad djecom, te izvođenja zaključaka o mogućim prijedlozima za unapređenje i adekvatniju pravnu zaštitu djece. Okosnicu aktuelne pravne zaštite od nasilja u porodici čine mehanizmi uspostavljeni u porodičnom i krivičnom zakonodavstvu, kao i u okviru zakona o zaštiti od nasilja u porodici. U radu će fokus biti na porodičnopravnim mjerama zaštite i krivičnim djelima Zapuštanja ili zlostavljanja djeteta ili maloljetnika, kako je to regulirano Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine¹³, te krivičnog djela Zapuštanje i zlostavljanje djeteta koje je regulirano Krivičnim zakonikom Republike Srpske.¹⁴

Predstavljanjem i analizom ovih mehanizama teži se utvrditi koliko svaki od njih može doprinijeti stvarnoj zaštiti djeteta od zanemarivanja i zlostavljanja u porodici.

10 Podaci o prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom su prikupljeni iz šest kantona, dok u četiri kantona (Srednjobosanski, Bosansko-podrinjski, Zapadno-hercegovački i Posavski) nisu zabilježeni slučajevi nasilja nad djecom. Ibid., str. 15.

11 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Kombinovani drugi, treći i četvrti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta, Sarajevo, 2009, str. 31.

12 Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Kombinovani peti i šesti periodični izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Konvencije o pravima djeteta, Sarajevo, 2017, str. 18.

13 Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (KZ FBiH), „Službene novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017

14 Krivični zakonik Republike Srpske (KZ RS), „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 49/03, 108/04, 37/06, 70/06, 73/10, 1/12, 67/13 i 64/17, odnosno Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 64/17 od 13. jula 2017. godine, 15/21 i 89/21

2. Pojam zlostavljanja i zanemarivanja djeteta

Zlostavljanje i zanemarivanje djece je staro koliko i samo ljudsko društvo, ali nakon što je uočena sve veća učestalost pojavljivanja zlostavljanja i zanemarivanja, javila se i potreba za definisanjem tih pojmova. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije¹⁵ „zlostavljanje podrazumijeva svaki oblik tjelesnog i/ili emocionalnog zlostavljanja, seksualnog zlostavljanja, zanemarivanja i nemarnog postupanja ili iskorištavanja djece, što rezultira stvarnom ili potencijalnom opasnosti za djetetovo zdravlje, preživljavanje, razvoj ili dostojanstvo u kontekstu odnosa odgovornosti, povjerenja i moći.“

Postoji nekoliko osnovnih oblika zlostavljanja djece, a to su:

- tjelesno zlostavljanje: povređivanje koje dovodi do boli, modrica, porezotina, ožiljaka, opekotina, slomljenih kostiju i drugih povreda;
- seksualno zlostavljanje: seksualni komentari, seksualno milovanje, spolni odnos i drugi oblici iskorištavanja;
- zanemarivanje: životni uvjeti u kojima dijete ne dobiva dovoljno hrane, odjeće, medicinske skrbi i nadzora;
- psihološko zlostavljanje: propust roditelja ili skrbnika da udovolji djetetovim potrebama za ljubavlju i emocionalnom podrškom, te postupci kao što su ismijavanje, ponižavanje ili teroriziranje, koji oštećuju djetetovo kognitivno, emocionalno i socijalno funkcioniranje.¹⁶

Pored ove osnovne klasifikacije fenomenologije zlostavljanja djece, postoje i sljedeće kategorije psihičkog zlostavljanja i zanemarivanja djece: emocionalna nedostupnost, neodgovaranje i zanemarivanje; negativne i pogrešne atribucije u odnosu na dijete; razvojno neprikladne ili nekonzistentne interakcije s djetetom; neprepoznavanje ili nepriznavanje djetetove individualnosti i psiholoških granica i propuštanje da se podstiče socijalna prilagodba djeteta.¹⁷

Zlostavljanje i zanemarivanje djece utječe kasnije na rast i razvoj djeteta kaočnosti, a posebno ima odraza na neurološki i intelektualni razvoj djeteta, školski uspjeh i životna očekivanja, socio - emocionalni razvoj, socijalne odnose i ponašanje, te u konačnici na mentalno zdravlje u cjelini.¹⁸

Također, bitno je naglasiti da zlostavljanje i zanemarivanje djece se mogu odvijati van porodice (u obrazovno-odgojnim ustanovama, raznim institucijama, na ulici,...), ali istraživanja pokazuju da su sve češći slučajevi zlostavljanja i zanemarivanja unutar porodice (procenat unutar porodičnog zlostavljanja čini 70 – 90% od svih registrovanih slučajeva).¹⁹

15 Child maltreatment (who.int) (7. 9. 2022.)

16 Berk, L. E., *Psihologija cjeloživotnog razvoja*, Jastrebarsko: Naklada slap, 2007, str. 267.

17 Glaser, D., “Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework”, *Child Abuse & Neglect*, 26, 2002, str. 700.

18 Ajduković, M., Pečnik, N., “Zlostavljanje i zanemarivanje djece u obitelji”, *Rev. soc. polit.*, god. I, br. 3, Zagreb, 1994, str. 270.

19 Simović, M., Spremo, M., “Zanemarivanje i zlostavljanje djece u porodici“, *Unapređenja kvaliteta života djece i mladih*, Unapređenje kvalitete života djece i mladih, [https://doisrpska.nub.rs › article \(25](https://doisrpska.nub.rs › article (25)

Bitno je istaći da je definicija zanemarivanja djece veoma široko postavljena, te shodno tome, pod zanemarivanjem se podrazumijeva „nebriga i propuštanje roditelja da zadovolji emocionalne i razvojne potrebe djeteta, uključujući potrebu za odgovarajućom ishranom, odjećom, smještajem, zdravstvenom brigom, obrazovanjem, intelektualnim poticanjem i emocionalnim razumijevanjem.“²⁰ Dakle, za razliku od zlostavljanja, zanemarivanje je propuštanje da se nešto učini, a ne neposredno nanošenje povrede ili štete djetetu. Shodno ovako postavljenoj definiciji, svaki se roditelj može zapitati da li ponekad zakazuje u zadovoljenju potreba svog djeteta, odnosno da li zanemaruje dijete. „Potrebno je naglasiti da se o zanemarivanju može govoriti tek kad nedostatak roditeljske brige ugrožava razvoj djeteta i njegovu psiho-socijalnu ravnotežu. Uz to, zanemarivanje (uostalom kao i zlostavljanje) jest pojam s ”relativnim” značenjem. Kriteriji za njihovu identifikaciju prilagođavaju se općoj kulturnoj razini, običajima, dominantnom sustavu vrijednosti, usvojenim modelima odgoja i zbrinjavanja djece.“²¹ Razlikuje se nekoliko oblika zanemarivanja, ovisno o dobi, odnosno razvojnim potrebama djeteta. Tjelesno zanemarivanje, kao oblik koji se najčešće prepoznaje, podrazumijeva propuštanje roditelja da zaštiti dijete od opasnosti, te da zadovolji djetetove osnovne tjelesne potrebe, uključujući odgovarajući smještaj, hranu i odjeću. Zdravstveno zanemarivanje predstavlja propuštanje roditelja da osigura djetetu neophodni medicinski tretman (npr. cijepljenje, lijekove, operativni zahvat). Ako roditelj ne slijedi standarde obrazovanja koje propisuje država (npr. obvezno osnovnoškolsko obrazovanje), govorimo o obrazovnom obliku zanemarivanja. Zanemarivanje na području mentalnog zdravlja odnosi se na odbijanje roditelja da omoguće preporučeni terapijski postupak djetetu s ozbiljnim emocionalnim ili bihevioralnim poremećajima. Zanemarivanje obično počinje vrlo rano, te ima kumulativni efekt na razvojne sposobnosti i ograničenja.²²

Kada bismo postavili pitanje zašto odrasli (roditelji, staratelji) zlostavljaju ili zanemaruju djecu, ne bismo mogli dati tačan odgovor, jer on ne postoji. Postoji cijeli niz različitih faktora i okolnosti koji mogu dovesti do toga da odrasli zlostavljaju djecu, kao npr. stres, socijalna izolacija roditelja, nezaposlenost, alkohol i droga, bračni konflikti među supružnicima, osjećaj da nemaju moć u odnosima s drugim ljudima ili činjenica da su i sami odrasli bili zlostavljani kao djeca.²³ Bez obzira na razloge, zlostavljanje i zanemarivanje djece u porodičnom okruženju, a naročito od njihovih roditelja, bez dileme, predstavljaju najteže oblike nasilja zbog specifičnosti njihovog

9. 2022.)

20 White, KM., Snyder, J. Bourne, R. Il. Newberger, E.H., Treating Family violence in a pediatrics hospital: A program of training, research and services, National Institute of Mental Health, Rockville, 1987.

21 Na prostorima bivše Jugoslavije to prilagođavanje kriterija oslikava tolerancija za (ne) brigu romske djece. Identičan model odgoja u drugim zajednicama ili skupinama smatra se grubim zanemarivanjem. Ajduković, M., Pečnik, N., *op. cit.*, str. 269 -270.

22 Hildyard, K. L. i Wolfe, D. A., Child neglect: Developmental issues and outcomes, Child Abuse & Neglect, 2020, str. 679-695.

23 Buljan Flander, G., Ćosić, I., “Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece“, Udruga Hrabri telefon za zlostavljani i zanemarenu djecu, Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Psihološka medicina, (PDF) Prepoznavanje i simptomatologija zlostavljanja i zanemarivanja djece (researchgate.net) (7.9.2022.), str. 124.

odnosa, tj. upućenosti djeteta na brigu i pomoć roditelja u pogledu ostvarivanja svih njegovih prava. Pravni odgovor na pojavu zlostavljanja i zanemarivanja djeteta u porodici je normiranje odgovarajućih mjera odnosno sankcija kako u okviru porodičnog zakonodavstva tako i u okviru krivičnog zakonodavstva čija je „uloga fundamentalna u borbi protiv nasilja“²⁴.

U nastavku rada slijedi kraći osvrt na relevantne porodičnopravne i krivičnopravne norme.

3. Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta u porodici – porodičnopravni aspekt

U okviru porodičnopravnog aspekta bit će predstavljena rješenja važećih porodičnih zakona u Bosni i Hercegovini koja se odnose na mogućnost izricanja preventivnih i represivnih mjera od nadležnog suda odnosno organa starateljstva kada roditelji svojim postupcima, ponašanjem ili propustima zanemare ili zlostavljaju dijete. Osim analize relevantnog pravnog okvira, rad će dati i prikaz jednog dijela provedenog istraživanja o tome koliko se navedena rješenja provode u praksi odnosno u kojoj mjeri nadležni organi posežu za porodičnopravnim mjerama zaštite djeteta.

3.1. Zlostavljanje i zanemarivanje djeteta u porodičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine

Uspostavljanjem roditeljskopravnog odnosa roditelji kao titulari roditeljskog staranja, dužni su vršiti čitav niz odgovornosti i dužnosti u svrhu ostvarivanja i zaštite ličnih i imovinskih prava djeteta. U prvom redu to je dužnost staranja o životu i zdravlju djeteta, njegovom odgoju i obrazovanju, zastupanju i izdržavanju. Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine²⁵, između ostalog, normira i pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, zloupotrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici (čl. 127). Ova zaštita djetetu je zagaranirana i na temelju odredbe koja zabranjuje nasilničko ponašanje članova porodice u porodici (čl. 4). Uz to, PZFBiH obavezuje roditelje da štite dijete od svih oblika nasilja, povreda, ekonomske eksploatacije i seksualne zloupotrebe koje nad njim provode druge osobe (čl. 134).²⁶ Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine²⁷ normira zabranu nasilničkog ponašanja u porodici – kako onog bračnih partnera, tako i bilo kojeg drugog njenog člana, a nasilničko ponašanje definira kao svako ponašanje koje ima obilježja krivičnog

24 Hrabar, D., Zanemarivanje i zlostavljanje djeteta u obitelji – pravni aspekti, Dijete i društvo, God. 3, br. 1- 2, Zagreb, 2001., str. 29.

25 Porodični zakon Federacije BiH, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 35/05, 41/05 i 31/14. (u nastavku: PZFBiH).

26 Kao sankcija za podvrgavanje djeteta tjelesnom i duševnom nasilju, spolnom iskorištavanju, navođenju djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje te svakom drugom grubom kršenju prava djeteta roditeljima se u sudskom postupku izriče sankcija oduzimanja roditeljskog staranja (čl. 154, st. 1. i 2. PZFBiH).

27 Porodični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine*, br. 3/07. (u nastavku: PZBD).

djela nasilja u porodici definiranog krivičnim zakonodavstvom (čl. 3). Osim toga, po uzoru na PZFBiH, PZBD sankcionira pravo djeteta na zaštitu od svih oblika nasilja, zlostrebe, zlostavljanja i zanemarivanja u porodici (čl. 110) te jednaku sankciju za roditelje (oduzimanje roditeljskog staranja) za povredu ovog njegovog prava (čl. 136, st. 1. i 2). Da dijete uživa naročitu zaštitu društvene zajednice u slučaju kršenja njegovih prava izričito normira i Porodični zakon Republike Srpske²⁸ obavezujući sve organe, organizacije i fizička lica da bez odlaganja obavijeste organ starateljstva u pogledu djetetovih prava, naročito o nasilju, polnim zlostrebama i zlostavljanju djeteta (čl. 13, st. 3.), odnosno obavezuje Republiku Srpsku da posredstvom nadležnih organa preduzme sve potrebne mjere za zaštitu djeteta od svakog oblika zanemarivanja, nasilja i zlostavljanja i od svake vrste eksploatacije (čl. 81v, st. 1.). Slično kao i druga dva porodična zakona, PZRS sankcioniše različite oblike nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja mogućnošću oduzimanja roditeljskog staranja (čl. 106).

Iz gore navedenih odredbi jasno proizlazi da su primarni adresati obaveze zaštite djeteta njegovi roditelji. Oni u najvećem broju slučajeva uspješno, savjesno i odgovorno izvršavaju sve sadržaje roditeljskog staranja, pa tako i pružaju neophodnu zaštitu djetetu od mogućeg nasilja, zlostrebe i eksploatacije. Pri ostvarivanju ove veoma odgovorne zadaće, roditelji su, shodno standardu i načelu zaštite privatnog i porodičnog života, samostalni sve do trenutka kada postane, u većoj ili manjoj mjeri, ugroženo neko od prava djeteta. Zanemarivanje i zlostavljanje djeteta od roditelja, koji su ga dužni štiti, u teoriji se označava najtežim oblikom nasilja u porodici, upravo zbog djetetove osjetljivosti i zavisnosti od roditelja.²⁹ Riječ je o slučajevima u kojima je dijete potrebno zaštititi od njegovih roditelja.³⁰ Država tada interveniše u porodične odnose putem nekog od zakonom uspostavljenih porodičnopravnih mehanizama zaštite. Ovi mehanizmi su primarno normirani porodičnim zakonima, ali i važećim zakonima o zaštiti od nasilja u porodici, koji su ovom analizom izostavljeni. Step en ozbiljnosti povrede odnosno ugroženosti prava djeteta određuje i koji će od propisanih mehanizama zaštite biti primijenjen, odnosno koja će mjera biti određena roditelju koji je određenim radnjama, postupcima i/ili propustima zanemario ili zlostavljao dijete. Pri donošenju odluke o izboru mjere koja će se odrediti, nadležni organi (organ starateljstva ili sud) će se rukovoditi najboljim interesom djeteta koji u jednoj situaciji može npr. nalagati da se dijete izdvoji iz porodične sredine, dok će u nekoj drugoj nalagati da se npr. odredi mjera nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja.

28 Porodični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 54/2002, 41/2008 i 63/2014 (u nastavku: PZRS)

29 Ljubojev, N., „Zlostavljanje deteta unutar porodice“, Norma, XIII, br. 1-2/2008, Pedagoški fakultet Univerziteta u novom Sadu, Somobor, 2008, str. 82.

30 Winkler, S., „Mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djece u komparativnom pravu: usporedba talijanskog pravnog sustava s hrvatskim obiteljskopравnim rješenjima“ u: Rešetar, B.; Aras, S. (ur.), *Represivne mjere za zaštitu osobnih prava i dobrobiti djeteta (interdisciplinarni, komparativni i međunarodni osvrti)*, Pravni fakultet Osijek, 2014, str. 133.

Porodičnopravne mjere zaštite djeteta od zlostavljanja i zanemarivanja su: određivanje nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom, oduzimanje roditeljskog staranja (PZFBiH i PZBD), odnosno oduzimanje djeteta i oduzimanje roditeljskog prava i dužnosti (PZRS).³¹

Kada je riječ o zanemarivanju djeteta, u dijelu našeg porodičnog zakonodavstva (PZFBiH i PZBD) izvršeno je stepenovanje zanemarivanja, pa je s tim u vezi moguće izreći i različite mjere. Tako je moguće postupanja ili propuštanja roditelja klasificirati kao „zanemarivanje staranja o odgoju i zdravlju djeteta“ (ili obično zanemarivanje), „zanemarivanje u većoj mjeri“ podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta i „grubo zanemarivanje“. U navedenim zakonima je izostalo normiranje šta se može (čak ni *exempli causa*) smatrati tzv. „običnim zanemarivanjem“. Prema mišljenju pojedinih pravnih teoretičara ključno obilježje takvih propuštanja jeste činjenica da su ona prvenstveno rezultat nesposobnosti roditelja odnosno neposjedovanja potrebnih znanja i vještina o odgoju djeteta, te izostanak krivice roditelja.³² Konačna procjena kvalifikacije prepuštena je organu starateljstva, odnosno sudu. Kada se procijeni da je se radi o običnom zanemarivanju pri kojem nije znatnije povrijeđen interes djeteta, u nadležnosti je organa starateljstva izricanje mjere nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja. Riječ je o korektivnoj mjeri kojom se nastoje otkloniti propusti roditelja u vršenju roditeljskog staranja. Nadzor nad ostvarivanjem roditeljskog staranja će se izreći ako su roditelji zanemarili staranje o odgoju i zdravlju djeteta ili im je potrebna pomoć u odgoju djeteta (čl. 152, st. 1 PZFBiH). Tokom perioda nadzora (traje najkraće tri mjeseca), osoba koju je organ starateljstva ovlastio poduzimat će u skladu s predviđenim programom niz aktivnosti radi praćenja razvoja djeteta i kontroliranja postupaka roditelja, te o njihovim rezultatima uredno izvještavati organ starateljstva (čl. 152, st. 2. PZFBiH). Odlukom o određivanju nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, roditelj ili roditelji će se obavezati na redovno posjećivanje organa starateljstva, odgojne ili zdravstvene ustanove, te na periodično obavješćavanje o mjerama koje poduzimaju prema djetetu (čl. 152, st. 3. PZFBiH).

PZBD ne predviđa ovu mjeru, već samo mjeru upozorenje roditeljima na propuste i pružanje pomoći (čl. 134.). Shodno čl. 96. PZRS-a, stalni nadzor u pogledu pojedinog djeteta može biti određen ako to zahtijevaju opravdani interesi djeteta. Kako je uspjeh ove mjere bitno određen načinom njenog provođenja³³, zakonodavac je i ovdje izričito predvidio da će za vrijeme trajanja stalnog nadzora nad vršenjem roditeljskog prava organ starateljstva savjetima i drugim odgovarajućim metodama socijalnog rada pomagati roditelje u vršenju roditeljskog prava, pozivati roditelje radi dogovora o vršenju roditeljskog prava, obilaziti roditelje i djecu, pozivati roditelje i

31 Uz navedene mjere, predviđena je i mjera upozorenja na propuste i pružanje pomoći kao najblaža mjera koja se određuje u slučajevima u kojima su uočeni manji propusti u načinu vršenja roditeljskog staranja ili je potrebno pomoći roditeljima u sređivanju njihovih materijalnih prilika i ličnih odnosa (čl. 151. PZFBiH; čl. 134. PZBD; čl. 95. PZRS). Iako je riječ o najblažoj mjeri, ne smije se podcijeniti njen značaj u smislu preveniranja nastanka većih propusta u odgoju i podizanju djeteta, a time i situacija u kojima će radi zaštite interesa djeteta biti neophodno izreći strožije mjere.

32 S. Bubić, N. Traljić, *Roditeljsko i starateljsko pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 199.

33 Bubić, S.; Traljić, N., *op. cit.*, str. 199.

djecu na redovne periodične sastanke u prostorijama organa starateljstva i slično (čl. 97, st. 2. PZRS).

Pravilno, savjesno i odgovorno izvršavanje sadržaja nadzora može biti od ključnog značaja, jer pružanje odgovarajućih informacija, stručne pomoći i podrške, savjetovanje i edukacija roditelja povećava mogućnost da roditelji spoznaju negativne posljedice njihovih postupaka ili propusta po odgoj i zdravlje djeteta i ujedno unaprijede svoje roditeljske vještine, te steknu znanja o efikasnijim, kvalitetnijim i u konačnici nenasilnim odgojnim metodama.³⁴ S druge strane, ova mjera značajna je za sprečavanje grube zloupotrebe roditeljskih ovlaštenja, odnosno zanemarivanja djeteta u većoj mjeri, što bi moglo rezultirati izricanjem strožih mjera koje u konačnici dovode do odvajanja djeteta od roditelja, odnosno izmještanja djeteta iz porodičnog okruženja.

Ukoliko mjera nadzora odnosno stalnog nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja ne rezultira otklanjanjem propusta i eliminiranjem uzroka koji su doveli do njenog izricanja, ili je s obzirom na okolnosti slučaja jasno da izricanje mjere nadzora ne bi polučilo očekivani rezultat, moguće je izreći mjeru oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom (PZFBiH) odnosno oduzimanje djeteta (PZRS) i povjeravanja njegovog čuvanja i odgoja drugoj osobi ili ustanovi. Riječ je o represivnoj mjeri čije je izricanje u nadležnosti suda. Ovu mjeru moguće je izreći jednom ili oba roditelja s kojim dijete živi, a koji ugrožava interes djeteta i *u većoj mjeri zanemaruje* podizanje, odgoj i obrazovanje djeteta ili ne sprečava drugog roditelja ili člana porodične zajednice da se na takav način ponaša prema djetetu. Osim toga, moguće ju je izreći i ako je došlo do većih poremećaja u odgoju djeteta (čl. 153, st. 1. PZFBiH; čl. 135, st. 1. PZBD).

Prema čl. 97, st. 1. PZRS-a, porodičnopravna mjera oduzimanje djeteta i njegovo povjeravanje drugoj osobi ili ustanovi će se izreći roditeljima ili roditelju s kojim dijete živi ako su zlostavljali dijete, ili zanemarili brigu o djetetu, zanemarili odgoj djeteta ili je kod djeteta došlo do poremećaja u odgoju. Za razliku od rješenja predviđenog u PZFBiH, za izricanje ove mjere nadležan je i organ starateljstva, ukoliko ne postoji sudska odluka o povjeravanju djeteta. Ovo rješenje je predmet kritike u domaćoj pravnoj teoriji, a ključni argument je njegova neusklađenost sa zahtjevima koje za države članice proizlaze iz čl. 9. KPD-a. Prema čl. 9, st. 1. KPD-a države članice su dužne osigurati da ni jedno dijete ne bude protiv svoje volje odvojeno od svojih roditelja osim kada nadležni organi na osnovu sudskog postupka, a u skladu sa odgovarajućim zakonom i procedurom, odluče da je razdvajanje nužno i u najboljem interesu djeteta.³⁵ Mišljenja smo da je zbog ozbiljnosti mjere odnosno njene posljedice prvenstveno po dijete, ali i roditelje, nužno *de lege ferenda* normirati isključivu nadležnost suda u Republici Srpskoj za određivanje svih mjera koje za posljedicu imaju razdvajanje djeteta od roditelja.

³⁴ Miković, B., „Pravo djeteta na zaštitu od nasilja u porodici – porodičnopravni aspekti“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Razvoj porodičnog prava - od nacionalnog do evropskog“*, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Mostar, 2013, str. 231.

³⁵ Opširnije vidjeti u Radić, D., „Najbolji interes djeteta u relaciji djeteta sa roditeljima“, *Zbornik radova Dani porodičnog prava „Najbolji interes djeteta u zakonodavstvu i praksi“*, Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“, Mostar, 2014, str. 106 – 108; Bubić, S., Traljić, N., op. cit., str. 193.

U pravnoj teoriji se naglašava da je potrebno da dođe do zanemarivanja navedenih roditeljskih odgovornosti i dužnosti „u većoj mjeri“, te da je neophodan poseban oprez prilikom njenog izricanja na način da se za ovom mjerom poseže samo ako je odvajanje djeteta od roditelja neophodno i u djetetovom najboljem interesu.³⁶ Pretpostavka za izricanje ove mjere je široko postavljena što omogućava nadležnom sudu da njome obuhvati raznovrsne životne situacije, činjenice ili okolnosti.³⁷ Kako zakonom nije čak ni *exempli causa* navedeno šta se to može smatrati zanemarivanjem u većoj mjeri pomenutih roditeljskih dužnosti, zadatak suda nije nimalo jednostavan pri tumačenju navedenog pravnog standarda. Potrebno će biti pravilno izbalansirati najbolji interes djeteta s jedne strane koji posredno predstavlja i interes društva u cjelini i pravo roditelja na poštovanje privatnog i porodičnog života sa druge strane. Na temelju mišljenja izraženih u pravnoj teoriji i sudskoj praksi, zanemarivanje u većoj mjeri postoji ako se roditelji dovoljno ne staraju o djetetovoj ishrani, redovnom pohađanju nastave, higijeni, odijevanju, uslovima stanovanja, nekontroliranje djetetovog kretanja i aktivnosti izvan porodičnog okruženja.³⁸

Oduzimanje roditeljskog staranja je najteža porodičnopravna mjera koja se može izreći roditeljima zbog postojanja nepravilnosti u vršenju roditeljskog staranja. Zakonodavac je predvidio razloge uslijed čijeg postojanja je izricanje ove mjere obavezno i razloge zbog kojih je njeno izricanje moguće (ne i obavezno). Sud će izreći mjeru oduzimanja roditeljskog staranja roditelju koji zloupotrebom prava ili grubim zanemarivanjem svojih dužnosti, ili napuštanjem djeteta, ili nestaranjem o djetetu s kojim ne živi očito stavlja u opasnost sigurnost, zdravlje, ili moral djeteta ili koji ne zaštiti dijete od navedenog ponašanja drugog roditelja ili druge osobe (čl. 154, st. 1. PZFBiH; čl. 136, st. 1. PZBD). Za razliku od prethodne dvije mjere, ovdje je izričito normirano da se pod zloupotrebom prava naročito podrazumijeva provođenje tjelesnog i duševnog nasilja nad djetetom, spolnog iskorištavanja djeteta, navođenja djeteta na društveno neprihvatljivo ponašanje, te grubo kršenje djetetovih prava na drugi način (čl. 154, st. 2. PZFBiH; čl. 136, st. 2. PZBD). Normirano je i da se pod grubim zanemarivanjem dužnosti naročito podrazumijevaju slučajevi u kojima roditelj ne izvršava obavezu izdržavanja duže od tri mjeseca, ne pridržava se ranije određenih mjera radi zaštite prava i interesa djeteta, ne sprečava dijete u uživanju alkohola, droge ili drugih opojnih sredstava, niti sprečava kasne noćne izlaske djeteta mlađeg od 16 godina (čl. 154., st. 3. PZFBiH; 136, st. 3. PZBD). Sa druge strane, sud može (ali ne mora) izreći ovu mjeru i u slučajevima u kojima u vrijeme izricanja blaže mjere (oduzimanje prava da živi s djetetom) taj roditelj nije izvršavao dužnosti i prava koja mu tom mjerom nisu prestala (npr. nije izdržavao, nije ostvarivao lične odnose i kontakte s djetetom) i nije stvarao uvjete za vraćanje

36 Bubić, S.; Traljić, N., *op. cit.*, str. 202-203.

37 Čop, M.; Svalina, I., „Obiteljskopравни aspekti izdvajanja djeteta iz obitelji“, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, vol. 48, no. 98, Udruga Pravnik, Zagreb, 2015, str. 144.

38 Loše higijenske, stambene i materijalne uvjete u kojima djeca žive, nepohađanje škole u školskoj dobi, bavljenje prosjačenjem i skitnjom, nadležni je sud okvalificirao kao zanemarivanje djeteta u većoj mjeri. Vidjeti: Rješenje Općinskog suda u Zenici br. 043-0-V-06-000177 od 15. 11. 2007. godine, navedeno prema Tadić, M. (ur.) *Praksa sudova u Bosni i Hercegovini u pogledu prava na privatni i porodični život, dom i prepisku*, Ustavni sud BiH – The Aire Centre, Sarajevo, 2021, str. 112.

prava da živi s djetetom odnosno ako nije stvarao uvjete za održavanje ličnih odnosa i neposrednih kontakata djeteta s drugim roditeljem, ili ih je na različite načine sprečavao odnosno onemogućavao (čl. 154. st. 4. i 5. PZFBiH; čl. 136. st. 4. i 5. PZBD).

Sličnu regulaciju predviđa i PZRS. Shodno čl. 106, st. 1. PZRS, sud će u vanparničnom postupku oduzeti roditeljsko pravo roditelju koji zlostavlja dijete, zloupotrebljava roditeljsko pravo, ili je napustio dijete, zanemario brigu o djetetu i zanemario svoje roditeljske dužnosti. Istovremeno je normirano da zloupotreba roditeljskog prava, pored ostalog, obuhvaća i provođenje fizičkog i psihičkog nasilja nad djetetom (čl. 106, st. 2, t. 1. PZRS).

Prilikom poduzimanja porodičnopravnih mjera, nadležni organi trebaju biti rukovođeni načelom postepenosti.³⁹ Ovaj princip podrazumijeva da se prvo poduzimaju blaže mjere kojima se u manjoj mjeri zadire u pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života, odnosno u manjoj mjeri ograničava autonomija volje roditelja i koje ne uključuju izdvajanje djeteta iz porodičnog okruženja. Ako se blažim mjerama ne može djetetu pružiti adekvatna zaštita, poduzimaju se strožije odnosno represivne mjere koje mogu uključivati i izdvajanje djeteta iz porodičnog okruženja.⁴⁰ Represivne mjere oduzimanja roditelju prava da živi sa djetetom i oduzimanja roditeljskog staranja, za osnovnu posljedicu imaju izdvajanje djeteta iz porodične sredine i povjeravanje čuvanja i odgoja djeteta drugoj osobi li drugoj ustanovu. Ključna razlika je u tome što kod oduzimanja roditeljskog staranja prestaju sva prava i obaveze roditelja kojem je ova mjera izrečena, osim obaveze izdržavanja djeteta. Oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom, ne podrazumijeva lišenje svih sadržaja roditeljskog staranja, već i dalje ostaje obaveza zastupanja, izdržavanja, staranja o imovini djeteta (ukoliko je dijete posjeduje), te obaveza održavanja ličnih odnosa i neposrednih kontakata sa djetetom⁴¹.

Pregledom porodičnopravnih mjera zaštite djeteta od zlostavljanja i zamerivanja u porodici primjetna je široka upotreba pravnih standarda „zlostavljanje“, „zanemarivanje“, „zanemarivanje u većoj mjeri“ i „grubo zanemarivanje“. Poseban izazov predstavlja tumačenje „zanemarivanja“ i „zanemarivanja u većoj mjeri“, gdje zakonodavaca nije precizirao šta bi ono sve moglo i trebalo obuhvatiti, što čini nužnom primjenu vanpravnih metoda tumačenja uključujući, ali ne ograničavajući se na psihološke, medicinske i sociološke metode.

Sadržaj ovim standardima određuju nadležna tijela procjenjujući različite radnje, ponašanja, i postupanja roditelja. Njihov zadatak je izuzetno zahtjevan i odgovoran, obzirom da ponekad samo nijanse mogu biti odlučujuće da se dijete u određenoj situaciji odvoji od roditelja i povjeri drugoj osobi ili ustanovi. Pravilna primjena mjera ne ovisi isključivo od pravnog okvira već i od kapaciteta tijela i

39 S. Bubić, N. Traljić, op. cit., str. 193.

40 Opširnije vidjeti: O. Cvejić-Jančić, „Zabrana fizičkog kažnjavanja deteta – Prilog diskusiji povodom Prednacrta Građanskog zakonika Srbije“, *Pravni život*, br. 15/2015, Beograd, 2015, str. 14.

41 Održavanje ličnih odnosa i kontakata djeteta sa roditeljem s kojim ne živi je značajno za kontinuitet njihovog odnosa, i posredno može doprinijeti otklanjanju uzroka ili razloga zbog kojih je ova mjera izrečena. Također, sud je ovlašten rješenjem kojim izriče mjeru ove odnose ograničiti ili zabraniti ukoliko procjeni da je njihovo održavanje u većoj ili manjoj mjeri štetno po dijete.

organa koji su ih ovlašteni primjenjivati odnosno stepena educiranosti, znanja i vještina osoba koje postupaju u konkretnim slučajevima.

Može se zaključiti da je u slučajevima u kojima određena ponašanja, radnje, postupci ili propuštanja roditelja predstavljaju visok stepen rizika po djetetov fizički i psihički opstanak i socijalni razvoj, očigledno ukazuju na to da je odvajanje djeteta od roditelja neophodno.⁴² U svim drugim slučajevima, potrebno je izricanjem blažih mjera pokušati zaštititi interes djeteta.

3.2. Porodičnopravne mjere u praksi

Porodično zakonodavstvo u Bosni i Hercegovini postavlja prilično jasne okvire za izricanje porodičnopravnih mjera zaštite djeteta onda kada su njihova lična prava i interesi u manjoj ili većoj mjeri ugrožena namjernim ili nenamjernim postupanjima i propustima roditelja. Međutim, stvarni domet zakonskih rješenja ovisi o tome u kojoj mjeri organ starateljstva i sud u svojoj praksi posežu za njihovim izricanjem i da li ih pravilno primjenjuju. Uz ranije navedene podatke koje je istražila i objavila institucija Ombudsmena o zastupljenosti različitih oblika nasilja nad djecom u porodici⁴³, čini se na ovom mjestu značajnim kratko osvrnuti na dostupne podatke dostavljene iz centara za socijalni rad iz Mostara i Banja Luke, a s obzorom na odnos prijavljenih slučajeva nasilja nad djecom i izrečenih mjera prema roditeljima u periodu od 2018. do 2021. godine. U navedenom razdoblju, Centar za socijalni rad Banja Luka je evidentirao 405 slučajeva nasilja nad djecom, među kojima dominira psihičko nasilje. Istovremeno, izrečene su svega 22 porodičnopravne mjere zaštite, od čega je u 16 slučajeva izrečena mjera nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog prava, u šest slučajeva izrečena je mjera oduzimanja roditeljskog prava i dužnosti, a u četiri slučaja se radilo o izricanju zabrane održavanja ličnih odnosa i kontakata sa djetetom. Na temelju ovih podataka proizlazi da je u praksi najzastupljenija mjera nadzora nad vršenjem roditeljskog staranja, što upućuje na zaključak se poštuje princip postepenosti pri izricanju porodičnopravnih mjera i da je izdvajanje djeteta iz porodice mjera za kojom se poseže izuzetno.

Prema podacima Centra za socijalni rad Mostar, u istom periodu evidentirano je 199 slučajeva nasilja nad djecom. Izrečena su 24 mjere nadzora nad ostvarivanjem roditeljskog staranja, u devet slučajeva je Centar učestvovao u postupku za oduzimanje roditelju prava da živi sa djetetom zbog zanemarivanja djeteta, dok su u 62 slučaja evidentirana pisana upozorenja roditeljima. Interesantno je istaći da je u 137 slučajeva otac je bio počinitelj nasilja, dok je u 50 slučajeva to bila majka, ali da porodičnopravna mjera ni u jednom slučaju nije bila izrečena majci djeteta.

Komparacijom broja evidentiranih slučajeva nasilja nad djecom i broja izrečenih mjera porodičnopravne zaštite, može se zaključiti da je broj izrečenih mjera značajno manji, što ostavlja mogućnost za pretpostavku da se u prijavljenim slučajevima nasilja nad djecom u kojima nije izrečena porodičnopravna mjera, zaštita

42 Obretković, M., „Standardi porodičnopravne zaštite“, *Zaštita deteta od zlostavljanja – Priručnik za centre za socijalni rad i druge službe u lokalnoj zajednici*, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd, 2001, str. 44.

43 Vidjeti *supra* 1. Uvod

djeci pruža putem drugih mehanizama zaštite predviđenih u propisima o zaštiti od nasilja u porodici i/ili krivičnom zakonodavstvu ili putem pružanja pomoći porodici, odnosno roditeljima u sređivanju materijalnih i socijalnih prilika odnosno pomoći u liječenju.⁴⁴

4. Zlostavljanja i zanemarivanje djeteta u krivičnom zakonodavstvu BiH

Prema odredbi čl. 219, st. 1. Krivičnog zakona FBiH krivično djelo Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika, čini roditelj, usvojitelj, staratelj ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje funkcije zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetnika.⁴⁵ Prvo što uočavamo jeste da učinitelj djela može biti samo roditelj, usvojitelj, staratelj ili neka osoba čija se dužnost staranja zasniva na nekom pravnom osnovu. Radi se, dakle o vlastoručnom krivičnom djelu (*delictum proprium*). Kada govorimo o dužnosti roditelja, usvojitelja ili staratelja o zbrinjavanju i odgoju djece i maloljetnika, tada je jasno da takva obaveza proizilazi iz porodičnopravnih propisa. Međutim, kada govorimo o „osobama čija se dužnost staranja zasniva na nekom drugom pravnom osnovu“, tada takva dužnost može proizilaziti iz nekog drugog pravnog odnosa koji nije porodičnopravni, kao što je ugovor ili radni odnos. Posmatrajući s tog stanovišta, kao učinitelj se može pojaviti i maćeha, očuh, odgajateljica u vrtiću ili bilo koja osoba koja je prihvatila da djetetu pruži porodični smještaj. Ono što je bitno da bismo imali zadovoljen ovaj kriterij kod krivičnog djela Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika, jeste da između djeteta i druge osobe koja je dužna da se stara o njemu postoji trajniji odnos koji je omogućavao staranje.

Što se tiče radnje učinjenja iz st. 1. čl. 219, ona se sastoji u grubom zanemarivanju dužnosti zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetnika. Zakon, dakle, govori o „grubom“ zanemarivanju, što znači da je pojam „grubost“ sastavni dio bića ovog krivičnog djela, njegov je normativni element, ali ne mora momentalno značiti da je ponašanje učinitelja u takvim situacijama protupravno. Naime, sama grubost ogleda se u ozbiljnijem i težem zanemarivanju dužnosti, ali to ne znači da svako nemarno ili nesavjesno postupanje u svakom slučaju moraju predstavljati grubo zanemarivanje.⁴⁶ Da li i u kojem slučaju postoji takav intenzitet zanemarivanja dužnosti zbrinjavanja i odgoja djeteta ili maloljetnika, predstavlja faktičko pitanje koje sud cijeni u svakom konkretnom slučaju.⁴⁷ I sudska praksa je u tom smislu zauzela sljedeći stav:

44 Iziricanje krivičnih sankcija ne mora nužno istovremeno pratiti i određivanje porodičnopravnih mjera zaštite i obrnuto. To znači da npr. odgovornost roditelja za krivično djelo zapuštanja i zlostavljanja djeteta ne mora da bude praćena mjerom oduzimanja roditeljskog staranja, ukoliko postoje uslovi za rehabilitaciju porodice. Obretković, M.; Simović, I., Odnos između porodičnopravne i krivičnopravne odgovornosti, Žegarac. N. *et al.*, *op. cit.*, str. 75.

45

46 Tomić, Z., *Krivično pravo II, Posebni dio*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 136.

47 Grubo zanemarivanje dužnosti zbrinjavanja postojalo bi u situacijama kada učinitelj propusti da se obezbijede osnovni uvjeti egzistencije djeteta ili maloljetnika, kao što su ishrana, stanovanje, liječenje, odijevanje ili kada roditelj odbija da radi, kad sav svoj prihod troši na neke druge aktivnosti (npr. na

„Krivično djelo zapuštanja maloljetnika postoji kada jedan roditelj grubo zanemari svoju dužnost zbrinjavanja i vaspitanja maloljetnika, bez obzira što se drugi roditelj stara o maloljetniku, tako da nije došlo do njegove zapuštenosti.“⁴⁸ Prema starijoj literaturi, a i sudskoj praksi⁴⁹, grubo zanemarivanje nije postojalo ako jedan od roditelja napusti porodicu, a svu brigu o maloljetnoj osobi preuzme drugi roditelj. Danas, ovaj oblik krivičnog djela postoji kada se jedan roditelj ne brine o djetetu ili maloljetnoj osobi, već je brigu preuzeo neki drugi roditelj ili organ starateljstva. I sudska praksa to potvrđuje: „Majka, koja je svog četverogodišnjeg sina ostavila njegovom nezaposlenom ocu, je zapustila dijete, zbog čega je ono moralo biti stavljeno pod starateljstvo.“⁵⁰

Ovim krivičnim djelom se ozbiljno ugrožavaju prava djeteta i maloljetnika na odgoj, razvoj, izdržavanje i školovanje.⁵¹ Osobe koje se navode kao učinitelji ovog krivičnog djela mogu prava djeteta ili maloljetnika ugroziti, reducirati na određeni način, kao što su nebriga o ishrani, odijevanju, školovanju, zdravlju djeteta ili maloljetnika. Zanemarivanje može biti objektivno ocijenjeno kao grubo s obzirom na njegov intenzitet, učestalost, posljedice i okolnosti pod kojima se vrši. Ali isto tako, može biti kvalifikovano kao grubo ukoliko učinitelj postupa sa motivima mržnje, sadizma, egoizma ili potpunom nezainteresiranošću za sudbinu djece koja su nezbrinuta ili čije je vaspitanje ugroženo.⁵² Zanemarivanje se može odnositi na zbrinjavanje, tako da se ne vodi briga o prehrani, njezi ili zdravlju djece, ili na odgoj, npr. vršenjem spolnih odnosa s više seksualnih partnera pred djetetom, ili silovanjem supruge na ponižavajući način pred djetetom.⁵³ Dakle, zanemarivanje se mora odnositi na elementarne dužnosti i mora biti ozbiljno i trajno, a ne samo prolazan i bezazlen propust. Mora se raditi o objektivno značajnom odstupanju od onog što se smatra normalnim.⁵⁴ U predmetu koji se vodio pred Općinskim sudom u Mostaru 2020. godine, a prema optužnici Kantonalnog tužilaštva Hercegovačko – neretvanskog kantona⁵⁵, tužilac je na teret optuženima (roditeljima dvogodišnjeg maloljetnog djeteta) stavio na teret krivično djelo Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika iz čl. 219, st. 1. KZ FBiH, jer su optuženi „kritičnog dana u

izlaske, na kockanje). Grubo zanemarivanje dužnosti odgoja (vaspitanja) bi postojalo u situacijama kada roditelj svojim ponašanjem daje loš primjer djetetu ili maloljetniku (npr. bavi se prostitucijom ili kriminalom), ili kad odobrava asocijalno ponašanje djeteta (skitničenje, bježanje iz škole,...). Babić, M., Marković, I., *Krivično pravo, Posebni dio*, Peto izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Pravni fakultet Univerziteta u Banja Luci, Banja Luka, 2018, str. 151.

48 Presuda Vrhovnog Suda Jugoslavije, Kz br. 95/64

49 Odluka okružnog suda u Zagrebu, Kž-571/82

50 Presuda Općinskog suda u Zagrebu, Kzm- 65/00

51 „Roditelji su grubo zanemarili dužnost zbrinjavanja i vaspitanja i zapustili su svoju maloljetnu djecu na taj način što djecu nisu upisali u osnovnu školu, niti su im obezbijedili zdravstvenu zaštitu jer maloljetnici nemaju zdravstvene knjižice, niti su ikada i bili kod ljekara na redovnom lekarskom pregledu.“; Presuda Okružnog suda u Beogradu, Kž. 3095/2006

52 Babić, M., Marković, I., *op. cit.*, str. 150 – 151.

53 Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I Kž-1069/03; *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i prasku*, broj 2/2005, Zagreb, 2005, str. 889 – 892.

54 Novoselec, P., *Posebni dio kaznenog prava*, Drugo neizmjenjeno izdanje, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011, str. 209.

55 Optužnica Kantonalnog tužilaštva HNK, T07 0 KT 0027019 19 od 15. oktobra 2020. godine

jutarnjim satima, u porodičnoj kući u kojoj žive u vanbračnoj zajednici zajedno sa svojim dvogodišnjim djetetom, grubo zanemarili svoju funkciju zbrinjavanja djeteta, na način da su na djetetu dostupnom mjestu ostavili bočicu sa sadržajem metadona, koji oboje koriste kao terapiju propisanu od Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje od ovisnosti, kao ovisnici o heroinu, iako su bili svjesni i pristali na mogućnost da dijete konzumira sadržaj metadona iz bočice. Dijete je popilo ostatak sadržaja metadona iz bočice, uslijed čega nije mogao stajati, povremeno upadao u san, te mu je u KB „Safet Mujić“ Mostar utvrđeno prisustvo metadona u urinu, nakon čega mu je provedena detoksična terapija u vidu ispiranja želuca i davanja antidota.“ Dakle, optuženi su svojim ponašanjem grubo zanemarili svoju ulogu roditelja, na način da nisu brinuli o zdravlju djeteta.

Objekt krivičnog pravne zaštite je dijete ili maloljetnik, dakle osoba do navršenih 18 godina života. Pasivni subjekt može biti i osoba starija od 18 godina ukoliko se radi o osobi nad kojom se ostvaruje roditeljsko staranje i nakon punoljetstva.⁵⁶ Za krivičnu odgovornost potreban je umišljaj koji se ogleda u grubom zanemarivanju funkcija zbrinjavanja ili odgoja djeteta ili maloljetnika. Propisana kazna je zatvor od tri mjeseca do tri godine.⁵⁷

Istom kaznom zatvora, od tri mjeseca do tri godine, kaznit će se roditelj, usvojitelj, staratelj ili druga osoba koja zlostavi dijete ili maloljetnika, prisili ga na rad koji ne odgovara njegovoj životnoj dobi ili na pretjerani rad, ili na prosjačenje, ili ga iz koristoljublja navodi na ponašanje koje je štetno za njegov razvoj. Iz navedene zakonske definicije se vidi da se kao učinitelji mogu javiti iste osobe koje su predviđene i st. 1., čl. 219 kao učinitelji djela.

Radnja učinjenja iz st. 2. je postavljena alternativno, dakle kao:

- zlostavljanje;
- prisiljavanje na rad koji ne odgovara životnoj dobi djeteta ili maloljetnika;
- prisiljavanje na pretjerani rad;
- prisiljavanje na prosjačenje i
- navođenje djeteta ili maloljetnika iz koristoljublja na neko ponašanje koje je štetno za njegov razvoj.

Kada se govori o zlostavljanju misli se na postupke kojim se kod djeteta ili maloljetnika nanose fizičke ili psihičke patnje jačeg intenziteta⁵⁸, ali također, se ne mora raditi o nanošenju tjelesnih ozljeda i o narušenju zdravlja. Takvi postupci se ne mogu pravdati na način da se predstave kao disciplinske mjere u odgoju djeteta

⁵⁶ PZ FBiH, čl. 158, st. 1.

⁵⁷ Kaznenim zakonom Republike Hrvatske (Kazneni zakon Republike Hrvatske – KZ RH, Narodne novine, br. 125/11, 144/12), čl. 177, propisano je kazneno djelo Zanemarivanje i zlouporaba djetetovih prava. Već pri samom pogledu na naslov člana uočljiva je razlika u odnosu na bosanskohercegovačko krivično zakonodavstvo. Prije svega, hrvatski KZ govori o zloupotrebi djetetovih prava, što smatramo boljim zakonskim rješenjem od našeg, iz razloga jer smo već ranije istakli da se radi o zloupotrebi i roditeljskih prava i obaveza, kao i o zloupotrebi djetetovih zagarantovanih prava.

⁵⁸ “Optuženi, koji je svog sina, starog 6 godina, udarao nogama i rukama po tijelu i glavi, a zatim uhvativši ga rukama za glavu, njegovom glavom udarao od zid prostorije, pri čemu je oštećeni zadobio teške tjelesne povrede, tj. teški potres mozga i krvarenje između moždane ovojnice, počinio je kazneno djelo zapuštanje i zlostavljanje djeteta ili maloljetne osobe iz čl. 213, st. 1. i 2. Krivičnog zakona Republike Hrvatske.“; Presuda Vrhovnog suda RH, I Kž-522/1998-5 od 11. septembra 2001. godine

ili maloljetnika.⁵⁹ Tu zapravo dolazi do prekoračenja roditeljskih prava, gdje kao primjer može poslužiti učestalo vrijeđanje djeteta ili maloljetnika koje predstavlja oblik psihičkog zlostavljanja, ili kod prisiljavanja na rad misli se na rad koji ne odgovara životnoj dobi djeteta ili maloljetnika, prije svega noćni rad.⁶⁰ I sudska praksa je po tom pitanju zauzela stav.⁶¹

Dakle, radi se o očigledno grubom postupanju sa djetetom koje ozbiljno prelazi granice dozvoljenog disciplinskog kažnjavanja djeteta ili razumnog postupanja u njegovom odgoju. Obično se za zlostavljanje kaže da prevazilazi prosječne disciplinske mjere, a sastoji se u nanošenju fizičkog ili psihičkog bola (u literaturi se u smislu motivacionog mehanizma razlikuju, pored prekoračenja kažnjavanja kao disciplinske mjere, i afektno stanje i smišljeno i namjerno zlostavljanje). Stoga su predmet krivičnog gonjenja samo ekstremni slučajevi koji se graniče sa sadističkim izživljavanjem ili su doveli do težeg povređivanja djeteta. „Procjena adekvatnosti ‘disciplinskog kažnjavanja’ u doktrini se kreće od zabrane takvog kažnjavanja do stava da djelo postoji samo u ‘prekoračenju’, dok ponašanje u granicama dozvoljenog isključuje protivpravnost djela. Procjena neadekvatnosti rada u odnosu na uzrast ili težinu je faktička (pojedinačna). Posljedica je ugrožavanje standardnog stanja djeteta.“⁶²

Prinudavanje na prosjačenje također, podrazumijeva upotrebu sile ili prijetnje prema djetetu kako bi se ono prinudilo da prosi, bez obzira na kojem mjestu će prositi, da li na semaforima, po stambenim zgradama, trgovima, mostovima, trgovinama, itd.

Pod navođenjem djeteta ili maloljetnika na vršenje nekih radnji iz koristoljublja, kao primjer može poslužiti npr. navođenje djeteta da svira ili pjeva na nekim javnim mjestima ili da pleše u kafanama.

Za krivičnu odgovornost je potreban umišljaj, a kao pasivni subjekt se javlja dijete ili maloljetnik, te učinitelj može biti bilo koja osoba koja je navedena u st. 1., čl. 219 KZ FBiH.

Propisana sankcija je kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca do tri godine.

Odredbom st. 3., čl. 219 propisan je kvalificirani oblik ovog krivičnog djela koji postoji ako je krivičnim djelom iz st. 1. i 2. dijete ili maloljetnik teško tjelesno

59 „Dijete staro 12 godina je zlostavljano od oca na taj način što ga je ovaj tukao kablom i pesnicom po glavi, vješao za noge i tako ostavljao da visi, te mu zabranjivao kretanje. Na taj način je okrivljeni učestvovao u zlostavljanju svoga sina primjenjujući prema njenu neadekvatne i surove mjere koje ne odgovaraju svrsi vaspitanja i pravilnog razvoja.“; Presuda Okružnog suda u Beogradu, Kž. 216/2005

60 Tomić, Z., op. cit. str. 137.

61 „Okrivljeni je izvršio tri krivična djela zapuštanja i zlostavljanja maloljetnog lica tako što je troje svoje maloljetne djece u periodu njihovog maloljetstva, a počev od njihove osme godine života kao njihov otac zlostavljao i prinudavao na pretjerani rad koji nije odgovarao njihovom uzrastu na taj način što je sve troje dece primoravao da rade u krečani gde je on unaprijed za novac dogovarao poslove, pa su tako oštećeni obavljali razne teške i po zdravlje štetne fizičke poslove kao što su: loženje peći, grijanje kamena, vađenje i skladištenje kreča od ranog jutra do večeri, a često i tokom noći. Pri tome se nije obazirao na to što je jedna njegova kćerka od ranog djetinjstva oštećenog sluha, a sin je kao dijete doživio dječji frak i od tada je redovno koristio lijekove, a novac od poslodavca krečane je lično naplaćivao i zadržavao.“; Presuda Apelacionog suda u Beogradu, Kž. 5590/2011

62 Žegarac, M. et al., Zaštita djeteta od zlostavljanja, priručnik za Centre za socijalni rad i druge službe u lokalnoj zajednici, Jugoslovenski centar za prava deteta, Beograd, str. 56.

ozlijeđen, ili mu je teško narušeno zdravlje, ili se zbog krivičnog djela iz st. 1. ili 2. ovog člana djeteta ili maloljetnik odao prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja ili delikvenciji. Radnja kvalificiranog oblika krivičnog djela Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika je alternativno postavljeno. Dovoljno je da je dovršena bilo koja od ovih radnji da bi djelo bilo dovršeno. U ovim situacijama pojam teške tjelesne ozljede ili teškog narušenja zdravlja treba tumačiti u skladu sa tumačenjem krivičnog djela teške tjelesne povrede.⁶³ Kod kvalificiranog oblika ovog krivičnog djela potrebno je tumačiti pojedine alternativne radnje učinjenja djela. Tako bi se pod pojmom „drugi oblici asocijalnog ponašanja“ mogla podvesti sljedeća ponašanja djeteta ili maloljetnika: neredovno pohađanje nastave u školi, izbjegavanje rada, posjećivanje određenih mjesta koja su neprimjerena za djecu ili maloljetnike, skitničenje, kao i svako drugo ponašanje koje predstavlja odstupanje od uobičajenog u datoj društvenoj sredini. Kao primjer kvalificiranog oblika može se navesti „*očevo zlostavljanje koje je dovelo do psihotraumatizacije djeteta u vidu emocionalne reakcije tipa tjeskobe i depresije, patološkog straha od oca, osjećaja ljutnje i srama, poremećaja spavanja, niskog samopouzdanja i osjećaja manje vrijednosti, što predstavlja teško narušenje zdravlja.*“⁶⁴

S obzirom da je djelo kvalificirano težim posljedicama, potreban je i drugačiji pristup u vezi krivične odgovornosti. Tako ovaj kvalificirani oblik djela može biti učinjen i umišljajno i nehatno. Ako se radi o teškoj tjelesnoj ozljedi i teškom narušenju zdravlja onda na strani učinitelja postoji nehat, a ako se radi o odavanju prosjačenju, prostituciji ili drugim oblicima asocijalnog ponašanja, onda kod učinitelja može postojati umišljaj ili nehat.

Propisana sankcija za ovaj oblik djela prema KZ FBiH je kazna zatvora u trajanju od tri mjeseca do pet godina.⁶⁵

U Krivičnom zakoniku Republike Srpske, čl. 187 propisano je krivično djelo Zapuštanje i zlostavljanje djeteta. Ovo krivično djelo u Republici Srpskoj u odnosu na djelo popisano KZ-om FBiH se razlikuje samo u nazivu djela (gdje je izostavljen pojam maloljetnika), te u sankciji koja je propisana za teži, kvalificirani oblik djela.

63 Babić, M., Marković, I., *op. cit.*, str. 152.

64 Presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske, I KŽ-1069/03, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, broj 2/2005, Zagreb, 2005, str. 889 – 892.

65 Nešto drugačije rješenje nalazimo u komparativnom pravu Republike Hrvatske gdje je za ovaj oblik djela propisana sankcija kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Odmah se uočava razlika u pogledu kaznene politike, jer je propisana teža sankcija u odnosu na naše krivično zakonodavstvo. Također, ova odredba hrvatskog KZ-a sadrži i generalnu klauzulu koja se odnosi na to da učinitelj „na bilo koji drugi način može zloupotrijebiti djetetova prava“, što je dakle ostavljeno sudu da u svakom konkretnom slučaju procijeni koji su to drugi načini zloupotrebe djetetovih prava. Ono što je naročito važno istaći jeste i odredba st. 4. čl. 177, hrvatskog KZ-a, kojom je propisano da ukoliko roditelj, usvojitelj, skrbnik ili druga osoba prouzrokuje smrt djeteta, kažnjava se kaznom zatvora od tri do petnaest godina. Dakle, za razliku od našeg krivičnog zakonodavstva predviđa se i najteža kvalifikatorna okolnost, a to je kada nastupi smrt djeteta, što smatramo dobrom odredbom koju je hrvatsko krivično zakonodavstvo unijelo u svoj Kazneni zakon zadnjim izmjenama i dopunama.

U RS-u propisana kazna za kvalificirani oblik djela Zlostavljanje i zapuštanje djeteta je zatvor u trajanju od jedne do osam godina.⁶⁶

Krivični zakon Brčko Distrikta BiH⁶⁷ u čl. 216 sadrži identičnu odredbu kao i KZ FBiH.

5. Zaključak

Analiza pravnih mehanizama zaštite djeteta od zlostavljanja i zanemarivanja u porodici uspostavljenih u porodičnom i krivičnom zakonodavstvu je pokazala da je postojeći pravni okvir u velikoj mjeri usklađen sa standardima zaštite ljudskih prava odnosno prava djeteta, te da nema većih odstupanja u odnosu na rješenja sadržana u dijelu uporednog zakonodavstva. Kada je riječ o porodičnom zakonodavstvu, postoji potreba za određenim korekcijama u Porodičnom zakonu RS, a tiču se jasnog propisivanja isključive nadležnosti suda u određivanju mjere oduzimanja djeteta, obzirom da prema postojećem rješenju to može biti i nadležnost organa starateljstva u slučajevima kada o tome ne postoji odluka suda. Time bi se postojeći pravni okvir u potpunosti uskladio sa članom 9. KPD na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Obzirom da nisu ustanovljene veće manjkavosti pravnog okvira, čini se da uzroke visoke stope zlostavljanja i zanemarivanja djece u praksi treba tražiti u njenoj neblagovremenoj, nepotpunoj ili nepravilnoj primjeni i shodno tome preduzeti odgovarajuće aktivnosti u pravcu preveniranja ovih slučajeva, odnosno jačanju kapaciteta centara za socijalni rad, kao i edukaciji svih osoba koje u okviru odgojno-obrazovnog procesa rade sa djecom kako bi bili u stanju prepoznati zanemareno ili zlostavljano dijete i pravovremeno reagovati.

Kada je riječ o krivičnopravnoj zaštiti djece od zlostavljanja i zanemarivanja, bosanskohercegovačko zakonodavstvo ne zaostaje za zakonodavstvima Evropske unije. Međutim, dobar pravni okvir, kako u domenu porodičnopravne, tako i u domenu krivičnopravne zaštite ne znači da nema slučajeva zlostavljanja i zanemarivanja djece. Naprotiv, štetnost i raširenost krivičnog kažnjavanja djece danas globalno u svijetu su dokazani. Najučinkovitiji način rješavanja problema zlostavljanja unutar porodične zajednice jeste primarna prevencija koja se može ostvariti na način da se radi na konstantnom uklanjanju društvenih normi koje generalno nasilje u porodici i zlostavljanje predstavljaju kao nešto legitimno. Smatramo da je jako važno senzibilizirati društvo na način da svi, a posebno profesionalci koji rade s djecom, obraćaju više pažnje na simptome i rizične faktore zlostavljanja i zanemarivanja djece. Svako dijete ima jedinstveno iskustvo zlostavljanja i shodno tome potrebno je da ima i individualan tretman, prilagođen samo njemu, kao i adekvatnu podršku.

⁶⁶ Odredba st. 3. čl. 177 KZ-a RH je ista kao i odredba st. 3. čl. 187 KZ RS-a, čak i u pogledu krivične sankcije.

⁶⁷ Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – KZ BD, Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH, br. 10/03, 6/05, 21/10, 47/11, 52/11, 33/11, 9/13, 33/13, 47/14, 26/16, 13/17 i 50/18

Ramajana Demirović, LL. D., Associate Professor
Pravni fakultet Univerziteteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

Sunčica Hajdarović, LL. D., Assistant Professor
Pravni fakultet Univerziteteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

CHILD ABUSE AND NEGLECT IN THE FAMILY - FAMILY LAW AND CRIMINAL LAW ASPECT

Summary: Starting from international documents on the protection of human rights and children's rights, the authors analyze the Bosnian legal framework for regulating the issue of protecting children from abuse and neglect in the family environment. Despite the numerous international and domestic legal acts affirming the rights of the child and the obligation of their special protection, the presence of abuse or neglect of children by parents, guardians or other family members in practice is confirmed by various reports of competent bodies and authorities that in their practice encounter this issues, as well as reports of non-governmental organizations that deal with the promotion and protection of children's rights. In addition, a special problem is represented by the so-called the "dark figure" of committed crimes that often remain undetected. In this work, the scientific treatment of child abuse and neglect in the family is based on the analysis of family and criminal legislation and practice. Through a comprehensive analysis of family law measures and criminal acts of child abuse and neglect, the authors try to determine their overall contribution to the actual protection of children in the family, the degree of their mutual compliance, identify possible reasons for the discrepancy between the proclaimed and codified protection of children's rights and the presence of various forms of abuse and neglect, and offer proposals for improving the child protection system through the relevant legal framework, as well as through its application in practice.

Key words: child rights, child neglect, deprivation of parental care, corporal punishment, violence against children, Convention on the Rights of the Child.